

Staeltje *natuur*

nummer 89

januari 2021

Uitgave van de vereniging

“Vrienden van het Staelduinse Bos”

Informatie Vereniging "Vrienden van het Staelduinse Bos"

U steunt ons vanaf minimaal € 7,50 per jaar, extra giften hierbij zijn zeer welkom. Het lidmaatschap loopt van 1 januari t/m 31 december. Als u lid wordt na 1 oktober bent u automatisch lid voor het volgende jaar. Opzeggen kan per e-mail of schriftelijk vóór 1 november, anders loopt het lidmaatschap automatisch door in het volgend kalenderjaar.

Bankrelatie: IBAN: NL02 ABNA 0476 8918 09
ten name van: Vereniging Vrienden van het Staelduinse Bos
Honselersdijk

De Belastingdienst heeft de Vereniging aangewezen als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Schenkingen, giften en nalatenschappen zijn voor u fiscaal aftrekbaar en de vereniging hoeft geen belasting te betalen over het binnengekomen bedrag. Alle informatie vindt u op onze website bij:
www.hetstaelduinsebos.nl/contact.html#ANBI
RSIN / Fiscaal nummer ANBI: 8137.44.519
Kamer van Koophandel: nummer 40397221

Algemene informatie en afspraken groepen:
D. van Drongelen, telefoon 0174-63 14 27
of e-mail naar aatendiek@gmail.com

Correspondentieadres:
C.D. Hendriks
Sint Martinusstraat 239
2671 GK Naaldwijk
telefoon 0174 - 62 01 31

Ledenadministratie:
E.M. Keizer-Boogh
Riemtale 2
3155 ND Maasland
telefoon 010-592 52 98

Redactie: R. Arnold en W. van Willegen
E-mail redactie: redactie@hetstaelduinsebos.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Oproep	4
Nieuwe leden	5
Gedicht	6
Ontdek meer in het bos	8
Jaarverslag Vrienden	10
Bezoekersaantallen	13
Bomen in het Staelduinse Bos	14
Column	18
Excursie-overzicht	19
Excursie-agenda	19
Verslag vrijwilligersexcursie	20
De Tuin	23
Een hartekreet	24
Over paddenstoelen	26
Kinderpagina Staeltje	30
Knutselpagina Staeltje	32

Voorwoord

Corona en meer.

We schrijven nu november 2020 en we weten dat dit jaar de geschiedenisboeken zal ingaan als “het coronajaar”. Voor onze vereniging heeft dat heel wat gevolgen gehad. In maart werd het bezoekerscentrum tijdelijk gesloten. Nadat in de zomer een verlichting van de maatregelen van kracht werd, hebben een aantal vrijwilligers alles op alles gezet om op 1 september weer open te kunnen. Helaas was deze vreugde van korte duur want begin oktober ging alles weer op slot. Als je alles goed beschouwt is 2020 voor onze vereniging een verloren jaar.

Gezien de maatregelen rond corona heeft het bestuur dan ook moeten besluiten om de Staelduindag, de Algemene Ledenvergadering niet door te laten gaan.

Gelukkig zijn er nog veel leden, die ons blijven steunen, zodat we de vaste lasten gewoon kunnen blijven dragen. Laten we hopen dat het er in 2021 beter zal uitzien en dat Nederland en de rest van de wereld weer een beetje als vanouds kan draaien.

In het bestuur hebben wij ons natuurlijk bezig gehouden met alle regelgeving om al dan niet open zijn en open gaan. Daarbij hebben we de steun gevonden bij het Cultuurweb Westland, die ons met adviezen terzijde heeft gestaan, waarvoor onze hartelijke dank.

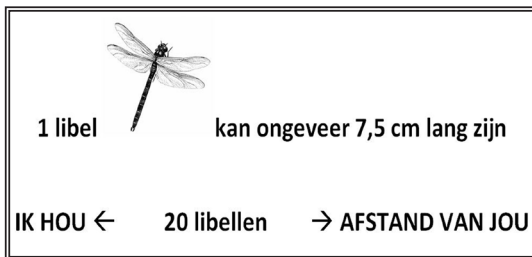
In het bestuur spelen echter nog wat andere zaken. We zijn op zoek naar mensen, die ons bestuur kunnen versterken. Nu draait de vereniging gewoon goed en zijn de vrijwilligers uitstekend in staat om hun taken uit te voeren en te regelen. Het bestuur is voor alle activiteiten eindverantwoordelijk (klinkt zwaarder dan het is) en kijkt vanaf een afstandje naar wat er binnen de vereniging gebeurt.

Zij keurt de jaarbegroting goed en bekijkt de plannen van de diverse commissies. Dat gebeurt in een vergadering, die 4 x per jaar wordt gehouden (nu even niet in verband met de corona-zaken).

Een aantal bestuursleden heeft te kennen gegeven dat zij het einde van hun bestuurstermijn zien naderen, en we zien hier graag opvolging voor. Dat hoeft niet perse iemand uit de huidige groep vrijwilligers te zijn, dus een "gewoon lid", die zich wat meer actief wil inzetten in de vereniging is ook meer dan welkom.

Uiteraard word je goed ingewerkt; je loopt een paar vergaderingen mee en je besluit of je je hier toe voelt aangetrokken. Wij zouden het bijzonder plezierig vinden als we in de komende maanden een aantal potentiële bestuursleden mogen verwelkomen, zodat we ook hier de continuïteit kunnen garanderen.

Gerrit Keizer, voorzitter

Oproep

Verhalen over vijftig jaar Vrienden van het Staelduinse Bos.

In augustus 2021 bestaat onze vereniging 50 jaar, een ware mijlpaal.

Ooit ontstaan vanuit de actiegroep om het bos te behouden.

Nu zijn we gegroeid tot een vereniging met leden in het hele Westland, de steden er omheen en zelfs ver daarbuiten.

Wandelen in het Staelduinse Bos is voor velen een regelmatig terugkerend uitje. Bezoekerscentrum d' Oude Koestal (als we weer open kunnen zijn) is dan een plek om uit te rusten en voor informatie. Ook een bezoek aan de tuin is een belevenis op zich.

Vele groepen schoolkinderen hebben met onze vrijwilligers door het Bos gelopen. De Paasspeurtocht, het Midwinterhoornblazen: het zijn evenementen die steeds terugkeren.

Er zijn altijd nog leden die ons vanaf het eerste begin gesteund hebben en ook veel leden die lang lid blijven om het werk van de vereniging mogelijk te maken.

Wij zijn heel benieuwd naar uw verhalen, over vroeger en nu.

Denk bijvoorbeeld aan:

- * Hoe werd u lid?
- * Wat heeft u allemaal zien gebeuren in het Bos?
- * Gekke voorvallen beleefd?
- * Als kind al meegeweest naar de Paasspeurtocht en nu misschien met eigen kinderen?
- * Herinneringen aan de tijd voor de "Vrienden etc"; voordat het Bos afgesloten werd?
- * Anekdoten? Oude foto's? Gedichten?

Laat van u horen, stuur ons uw verhalen, we zijn er heel nieuwsgierig naar!

De bijdragen zijn welkom:

per e-mail aan: redactie@hetstaelduinsebos.nl of
staelduinsebos@hotmail.com of

op papier aan: Fam. Keizer
Riemtale 2
3155 ND MAASLAND
tel. 010-592 52 98

Nieuwe Leden

Helpt u mee om nieuwe leden te vinden?

Voor elke vereniging is het een belangrijke vraag:

hoe houden we ons ledental op peil?

Dat geldt ook voor de Vrienden van het Staelduinse Bos, zeker in deze tijd. Meestal worden nieuwe leden in d'Oude Koestal gemaakt door de vrijwilligers die daar dienst hebben. Bij evenementen als Midwinterhoornblazen en Paasspeurtocht gaat dat vaak heel goed, dan ziet iedereen dat er hard gewerkt wordt om alles mogelijk te maken. Na een excursie zijn er ook altijd nieuwe aanmeldingen. Soms melden leden zich aan na een bezoekje op de website of Facebook.

Maar in 2020 is ledenwerving een moeilijke taak geweest.

Weinig bezoek door de corona-sluiting, geen evenementen, geen excursies, dus helaas weinig aanwas.

Daarom een vraag aan u als lid: maak eens reclame voor deze vereniging!

Vraag eens aan uw burens, vrienden of familie om ons te steunen.

Leg dan uit dat we met uitsluitend vrijwilligers een Bezoekerscentrum met een grote tuin draaiend houden, veel informatie geven over natuur en heel veel kinderen kennis laten maken met het enige bos in het Westland.

Laat dit Staeltje Natuur niet bij het oud papier belanden, maar geef het door aan anderen.

(of voor digitale lezers: deel de link waarop u dit leest)

Aanmelden van nieuwe leden kan bij de ledenadministratie via

staelduinsebos@hotmail.com

Telefonisch of per brief mag natuurlijk ook, zie binnenzijde van de kaft.

Lid worden kan al vanaf € 7,50 per jaar. Giften aan onze vereniging zijn fiscaal aftrekbaar, want we staan bij de Belastingdienst geregistreerd als ANBI.

Voor de inschrijving zijn de volgende gegevens nodig:

- * naam en voorletters, adres, postcode, plaats (altijd nodig)
- * telefoonnummer, geboortedatum, e-mailadres (niet verplicht, wel gewenst)
- * liefst de keuze tussen een papieren Staeltje of een link om digitaal te lezen.

Ieder nieuw lid is van harte welkom als "Vriend van het Staelduinse Bos".

Els Keizer

Boombeschrijving

*Bomen zijn werkelijk.
Hun bladeren praten werkelijk
met woorden veelzeggend en letterloos.*

*Hun toppen zingen.
Hun stammen zwijgen
hoorbaar.*

*Hun wortels houden
van de aarde.*

*Bij een boom
staande moet ik wel
ademen als een boom.*

*Naar een boom
ziende zie ik
hemel en aarde in elkanders
armen.*

*Want een boom,
een boom is een bruiloft.*

Hans Andreus

Ontdek meer in het bos

Komt u vaker in het bos?

Dan kent u de meeste paden al wel en hebt u geen plattegrondje meer nodig. U wandelt gewoon op uw richtingsgevoel en komt altijd wel weer terug bij uw auto of fiets. U weet dat er bij de ingang een informatiekast staat over het bos, met onder andere een grote plattegrond. Daar kunt u bedenken welke wegen u vandaag gaat lopen. Onderweg kijkt u dan een beetje naar links of naar rechts of alleen maar rechtuit.

De meeste paden hebt u immers al eerder gezien.

Maar er is meer te ontdekken in het bos als je maar goed je ogen gebruikt.

In die informatiekast staat onder andere dat u vrij mag wandelen op wegen en paden.

Welnu, dwars door het bos loopt een brede doorgaande weg, waarop je ook mag fietsen. Op de andere paden mag je alleen lopen. Ze zijn breed genoeg om naast elkaar te lopen of om met een buggy te wandelen.

Maar wist u dat er ook paden zijn die niet op die plattegrond staan aangegeven? Dat zijn de smalle paden. Padjes noemen ze dat in het Westlands. Waarom gaat u die niet eens bewandelen? Ik hoor u al vragen: "Waar lopen die smalle padjes dan?"

Nou, die moet u dus zelf zoeken en vinden. Dat kan bijvoorbeeld met behulp van een paar speurneuzen. Die kunnen heel goed vinden als je ze het vraagt.

Sommige padjes lopen ogenschijnlijk dood maar doen dat niet allemaal.

Laat uw kinderen vooroplopen en speuren. Hou ze wel scherp in de gaten want voor u het weet lopen ze een heuvel op en zijn ze uit het zicht verdwenen.

Het is wel zo dat in de zomer en herfst de begroeiing zo hard woekert zodat die paadjes moeilijk meer te onderscheiden zijn.

In de winter en lente is dat anders.

Dan kun je ook grote velden met blauwe boshyacinten tegenkomen.

Niet zo hier en daar een losse, maar allemaal tegen elkaar aan.

De twee speurneuzen die ik had aangemoedigd vonden wel wat spannende paadjes en daarlangs stonden deze lentebloemen prachtig in bloei.

Zo'n speuropdracht maakt het opeens spannend en daardoor zie je veel meer in het bos.

Gerard Helmich

De twee speurneuzen van de familie Helmich

Jaarverslag Vrienden juli 2019 – augustus 2020

Dit keer een wat ander soort verslag dan andere jaren. Door de coronacrisis hadden we een kort seizoen. Ik heb me beperkt tot een vrije opsomming van de activiteiten die doorgang hebben gevonden. Met dank aan al onze mensen die vrijwillig iets voor de “Vrienden van het Staelduinse Bos” hebben betekend en vanaf maart onvrijwillig hebben thuisgezet.

Activiteiten:

Voor iedereen:

De Koestal is tot half maart elke zaterdagmiddag van 13.00 tot 16.00, elke zondag van 11.00 – 16.00 en tot de herfstvakantie op woensdagmiddag van 13.00 – 16.00 open geweest. Daarna was de Koestal in verband met corona tot eind augustus gesloten. In het bezoekerscentrum kon men de vaste collectie bekijken, maar ook een wisseltonstelling. Verder elke maand een andere film, een kinderhoek met korte filmpjes en buiten een mooie tuin.

Tot slot noemen we nog de herfstwandeling, knoppenwandeling, midwinterhoornblazen, opening gehele Monumentendag en de ANWB fietstocht Rondje Westland.

Tijdens de openingstijden waren er altijd twee gastvrouwen/-heren aanwezig voor informatie, aanzetten diverse filmpjes en andere werkzaamheden.

Voor kinderen:

WNT scholen: 14 x herfstexcursie, één kaboutertocht, workshop “Van afval tot Kunst”, de kunstwerken zijn in de bibliotheek tentoongesteld geweest. In de herfstvakantie is de Koestal een aantal middagen open geweest met een puzzelactiviteit voor de kinderen, excursie “Met een tas het Bos in”, en er wordt gewerkt aan een nieuwe GPS-tocht.

Specifieke groepen op aanvraag:

Nivon groep Gouda, klootschieten voor Veteranen, Hockeyvereniging, de Vereeniging met koffieochtend, excursie voor gastouderbureau Westland, Kiwanis Westland met lezing van onze voorzitter, Gerrit Keizer. Excursie voor Nunhems zaden 's-Gravenzande, Nieuwjaarsbijeenkomst voor eigen vrijwilligers en voorvertoning film voor vrijwilligers ZHL(4 sessies).

Tentoonstellingscommissie:

Tentoonstelling over zaadverspreiding gehouden najaar 2019/begin 2020. d' Oude Koestal werd weer in wintersferen gebracht.

Vitrinehoek zat vol met schimmel. Luchtvochtigheid werd aangepast om dit opgelost te krijgen.

Vier tentoonstellingen op de kalender voor 2020 maar deze komen later aan bod. De voorbereidingen zijn stopgezet ivm corona.

Bouwcommissie:

Kast vogelgeluiden heeft andere plek gekregen, kikkerhoek wordt aangepast. Waarschijnlijk komen er paddenstoelen.

Enkele dubbele ramen zijn eruit geweest en opnieuw geveerd; er komen extra deurtjes onderin de kast tegenover de balie (extra bergruimte).

Achter de bijenkast komen boomstammetjes

Tuincommissie:

De bankjes in de tuin en rondom de stal werden opnieuw geveerd.

Op ons verzoek is door Martina Weiler een boekje gemaakt over de kruidentuin.

Er wordt wekelijks onderhoud gepleegd in de tuin.

De laatste jaren is daarbij ook veel energie gestoken in het uitroeien van de Japanse duizendknoop. Het lijkt erop dat deze nu geheel verdwenen is.

Volhouden, dus.

De tuin wordt steeds meer ontdekt door velerlei personen. Tegenwoordig zien we hier regelmatig mensen die trouwfoto's komen maken en ook de Kappersacademie kwam met modellen om een reportage te maken.

Bestuurlijke en andere zaken:

Financiën: voor financieel verslag zie aparte bijlage.

Staeltje Natuur verscheen tweemaal.

Bestuur vertegenwoordigd geweest op jaarbijeenkomst WNT-web en op nieuwjaarsbijeenkomst ZHL.

Vergadering met ZHL (Jasper Ohm, Stefan Poot) over rolstoelroute; voortgang werk Bos en Bonnenpolder.

Met Infra Westland is naar de gasmeter gekeken; deze ligt op een afstand van 500 meter in een weiland. Er zijn geen lekkages geconstateerd.

Leiding met meter binnen veranderen is lastig. Leiding wordt door Infra Westland wel jaarlijks gecontroleerd.

Ledenadministratie:

Nu 1058 leden. Aanwas leden in 2019 is 61. Verlies leden in 2019 is 59.

Hiervan komt 21 door overlijden, verhuizing of opname verpleeghuis en 22 personen worden door ons uitgeschreven omdat niet betaald is.

Min of meer evenwicht.

Vanaf maart tot en met augustus is het bezoekerscentrum gesloten geweest in verband met het coronavirus. De meeste commissies hebben hun activiteiten ook op een laag pitje gezet.

Wat wel is doorgegaan, maar met steeds maar enkele personen om afstand te houden, is het werk in de tuin. Het hele voorjaar en in de zomer is er best veel werk verzet en zijn er bij elkaar toch heel wat mensen die een rondje door de tuin hebben gelopen en hebben genoten van al het moois dat wij hier, buiten de Koestal, hebben staan.

Regelmatig wordt er met de vrijwilligers of met leden van de eigen commissie contact gehouden, via telefoon, mail of WhatsApp.

Kees Hendriks

Bezoekersaantallen in 2020

Het jaar 2020 zal de boeken ingaan als het jaar met de minste bezoekers in d'Oude Koestal. Als gevolg van alle beperkende maatregelen tegen het coronavirus zijn we heel weinig open geweest voor publiek.

In plaats van alle weekenden zaterdag en zondag is het bezoekerscentrum maar op 27 dagen geopend geweest.

In totaal hebben we slechts 6 excursiegroepen kunnen ontvangen.

Het is jammer, maar daar was niets aan te doen.

Samen met al onze bezoekers hopen we op betere tijden.

	zaterdag	zondag	excursie / groep	extra open	maandtotaal	
januari	149	423		150*	722	* ZHL-film
februari	123	83	12		218	
maart	107	154			261	
april						
mei						
juni						
juli						
augustus/september		315			315	
oktober		151	149		300	

Bomen in het Staelduinse Bos -4-

De WITTE PAARDENKASTANJE

Een bezoek aan d' Oude Koestal is niet af zonder een blik te werpen op de monumentale, statige, oude kastanjeboom die net buiten de tuin van het bezoekerscentrum staat.

Het is een witte paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*), vermoedelijk geplant in de 19^e eeuw toen het landgoed, wat later Staelduinse Bos is gaan heten, werd ingericht.

*

Voorkomen

De witte paardenkastanje is in Nederland gekomen via aanplanting van zaad. Na aanplanting was de vruchtdragende vorm in staat om te verwilderen en zich voort te planten. Via beide methoden is hij een zeer algemene, veel voorkomende soort geworden in Nederland. Hij is geen "bosboom", maar is geliefd als straat-, laan- en parkboom.

Oorspronkelijk komt de soort uit Anatolië en het Balkan-schiereiland dat grenst aan Turkije. Vooral in de 17^e en 18^e eeuw zijn zaden ervan verspreid en gezaaid in Nederland en verschillende andere Europese landen.

Deze soort vooral *niet* verwarren met de tamme kastanje die, net als de beuk en de eik, bij de napjesdragersfamilie (Fagaceae) wordt ingedeeld en voor mensen *wel* eetbare kastanjes draagt. De tamme kastanje komt in het Staelduinse Bos niet voor, maar elders in Nederlandse bossen wel en is ook veel voorkomend.

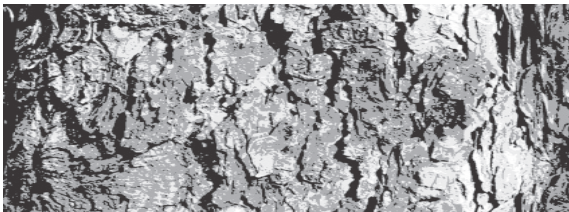
Het geslacht paardenkastanjes

Deze kastanjes behoren tot het geslacht *Aesculus hippocastanaceae* (hippos=ros, castanum=kastanje), met slechts 25 soorten, waaronder veel hybriden. De witte paardenkastanje is een originele soort die zeer algemeen voorkomt en geregeld vermeerderd in Nederland. Tussen deze en een andere originele soort, de uit de VS afkomstige rode pavia, is een kruising ontstaan die lijkt op de witte paardenkastanje, maar met rode bloemen. Deze hybride is kiemkrachtig en wordt veel aangeplant.

Een aantal kenmerken van de witte paardenkastanje

In het Staelduinse Bos groeit alleen de witte paardenkastanjesoort, zo genoemd vanwege de prachtige, overwegend witte, bloemtrossen. De oude boom bij het bezoekerscentrum is een vruchtdragende die zich heeft kunnen voortplanten. Zijn nakomelingen staan niet ver van hem vandaan. Deze kastanjabomen kunnen ruim 150 jaar oud worden, met een maximale hoogte van ongeveer 25 meter, een enorme ronde kroon, zware hoofdtakken en een geweldige stam.

Op jonge leeftijd hebben ze een gladde, grijsbruine tot donkergrijze schors, een oudere boom krijgt scheuren en vormt langwerpige, schilferende plaatjes. *

Hierbij een overzichtje van nog een paar belangrijke kenmerken:

* Bladeren: mooie, opvallende, 5 tot 7-tallige tegenover elkaar staande, handvormig samengestelde. Het loof loopt vroeg uit. In de nazomer zijn de bladeren vaak bruin door roestschimmel.

* Bloemen in zeer opvallende, rechtopstaande piramidale trossen van 15 tot 20 cm hoog, ook wel kaarsen genoemd. Ze kleuren van wit naar lichtroze tijdens de bloei; met een geel hartje, die na bestuiving soms rood kleurt. In de bloeipluimen komen vooral tweeslachtige bloemen voor. Hierin ligt een opvallende plek om insecten te lokken, honingmerk genoemd. Om de kans op kruisbestuiving te verhogen rijpen de meeldraden eerst en daarna de stijl.

* Stekelige doosvruchten met 1 of 3 harde vruchten die na rijping op de grond vallen en openbarsten.

* Diep roodbruine grote, dikke twijgen en knoppen, zowel van bladeren als bloemen. Ze zijn kleverig vanwege propolis, een goedje wat verzameld wordt door honingbijen; gevuld met pluizig dons ter bescherming; gevormd als de geel/bruine bladeren vallen in de herfst.

* Zware hoofdtakken die vooral bij veel regen kunnen afbreken.

Ziekten en plagen

Dit artikel zou niet volledig zijn zonder een paar ingrijpende ziekten te noemen, die het voortbestaan van de paardenkastanje bedreigt.

Noemenswaard zijn de kastanjemineermot en de bloedingsziekte. De larven van het mineermotje kunnen de bladeren dusdanig aantasten dat in juli de bladeren geheel bruin zijn. De bloedingsziekte wordt waarschijnlijk veroorzaakt door een bacterie en veroorzaakt rode plekken op de stam.

In beide gevallen kan de boom dood gaan of dusdanig verzwakt worden, omdat de weerstand sterk achteruit gaat.

Nuttig voor dieren

Voor veel dieren zijn de vruchten bitter en giftig, vanwege het hoge looizuurgehalte en een bepaald stofje. Sommigen kunnen de kastanjes wel eten, zoals koeien, schapen, herten, zwijnen en bosmuizen. Reeën schijnen zich wel te goed te doen aan de bladeren. Voor paarden zijn de kastanjes giftig, hoewel de naam "paardenkastanje" anders zou doen vermoeden.

Het stuifmeel en de nectar trekken insecten aan, waaronder honingbijen.

Belang voor mensen

De materiële waarde is niet groot. Het hout van de paardenkastanjes is te zacht om goed te kunnen gebruiken. Er worden hooguit kisten van gemaakt. Er zijn enige toepassingen van de kastanjes en bast bekend, bijvoorbeeld voor medicinaal gebruik, of voor het maken van een bepaalde kleurstof.

De sierwaarde van de bomen is daarentegen wel groot. Het zijn mooie bomen. In de herfst verzamelen mensen graag de kastanjes en bladeren voor decoraties. Maar kijk vooral in mei en juni vanuit de tuin van het bezoekerscentrum d'Oude Koestel naar de oude witte paardenkastanje met zijn "bloemenwal" van boven naar beneden. Prachtig.

Bronnen en nadere info:

Websites van KNNV en Naturetoday,

Bomenstichting

Rita Hoogland

Fotografie (*): Hans van der Meijs

Column

Zekerheid

Vindt u zekerheid ook zo belangrijk?

Waarschijnlijk wel, gezien de vele verzekeringen die we afsluiten.

Ook de vaste baan en een eigen huis gooien hoge ogen.

Als we naar buiten gaan nemen we als voorzorg een paraplu mee en in het verkeer houden we ons zo veel mogelijk aan de verkeersregels.

En op internet beveiligen we ons zoveel mogelijk tegen virussen en hackers.

Dit ging tot nu toe redelijk goed, we wisten waar we aan toe waren tot er een half jaar geleden er een echt virus om de hoek kwam kijken. Toen werd alles op z'n kop gezet. Alles werd anders. Onze zekerheden werden op de proef gesteld.

De vaste baan was ineens niet meer zo vast en daardoor bleek ook onze eigen huis toch van de bank te zijn.

Op straat moesten we ons, buiten de regen, ook voor besmettingsgevaar beveiligen en anderhalve meter afstand van onze medemensen houden.

De verwarring werd nog groter toen de kwestie van mondkapjes aan de orde kwam. Mondkapjes helpen niet/wel? Verplegenden wel? Middenstanders wel/niet? In openbare gebouwen wel/niet? Welke scholen wel/niet?

Grote verwarring alom.

Dit geldt ook voor een groot deel van de maatregelen tegen besmetting.

Wat we zo belangrijk vonden, namelijk zekerheid, zijn we kwijt en dat geeft onzekerheid wat zich manifesteert in lijdzaamheid, opstandigheid en ongehoorzaamheid. Onze zekerheid is gekrompen tot eigen verantwoordelijkheid en dat is voor iedereen verschillend.

En daar liggen onze problemen. Iedereen bepaalt zijn eigen normen.

In de natuur komen ook epidemieën voor zoals vogelgriep, varkenspest, Q-koorts, gekke koeienziekte en deze worden door de mens bestreden door het ruimen van vee. Dit is voor de besmette mensen (gelukkig) geen optie, maar in de natuur bestaan ook geen geneesmiddelen.

Als er in de duinen konijnenziekte uitbreekt gaan veel dieren dood, maar de sterkste overleven en worden immuun.

Ook in ons bos kan dit voorkomen, maar gelukkig kunnen we met voldoende voorzorgsmaatregelen hier nog steeds ontspannen en ons bezoekerscentrum "d' Oude Koestal" bezoeken.

Excursie-overzicht e.d. Staelduinse Bos 2020 (2)

- 1307 Scouting Oudenbosch, met een tas het bos in, 7 meisjes 11/12 jaar.
0210 Het Kompas uit Maasdijk, WNME-herfstexcursie, groep 3 met 30 kinderen en 4 leiding.
0410 Publieksexcursie, herfstwandeling met 30 personen.
0710 De Ouverture uit Naaldwijk, WNME-herfstexcursie, groep 4b met 27 leerlingen en 2 leiding.
1310 Koningin Julianaschool uit De Lier, WNME-herfstexcursie, groep 3 met 24 kinderen en 4 leiding.
1510 De Ouverture uit Naaldwijk, WNME-herfstexcursie, groep 4a met 26 leerlingen en 2 leiding.

Excursie-agenda 2021

- Zondag 7 februari: Knoppenwandeling om 14.00 uur.
Zondag 11 april: Vogelexcursie om 08.00 uur.
Zondag 27 juni: Zomerwandeling om 14.00 uur.
Zondag 3 oktober: Herfstwandeling om 14.00 uur.
Zondag 19 december: Midwinterwandeling om 13.30 uur.

De excursies zijn onder voorbehoud; hangt af van de coronamaatregelen!

Voor de excursies graag opgeven : aatendiek@gmail.com of 0174-631427

Verslag

Vrijwilligersexcursie

Op 26 september hebben alle leden van de tentoonstellingscommissie mee mogen gaan met hun partner, als die tenminste ook mee wilde. Bijna iedereen ging mee, behalve iemand, die niet mocht door ziekte en iemand die vond dat je veel te vroeg weg moest gaan om er op tijd te komen.

We zijn met 13 personen op excursie geweest naar de Oostvaardersplassen. We hebben er een geweldig fijne dag van gemaakt.

De excursie begon om 10.00 uur bij het Buitencentrum Oostvaardersplassen bij Lelystad.

Je gaat op weg en rijd op een gegeven moment op de A6. Dan kom je langs een mooi en gezellig Hajé-restaurant en ik had bedacht dat het leuk zou zijn wanneer we daar om 9.00 uur samen een bakkie zouden doen om daarna achter elkaar aan te rijden naar het bezoekerscentrum. Het is namelijk heel mooi als je via de Torenavalkweg gaat, maar dan moet je wel weten hoe je daar komt. Het is gelukt en vanaf het bezoekerscentrum moesten we ongeveer 200 meter lopen naar de bolderkar, waarmee we op excursie gingen.

Er ging een boswachter mee die onderweg veel vertelde over dit prachtige natuurgebied en de vele dieren die hier zijn. We kwamen langs Konikpaarden en Heckrunderen die we van korte afstand zagen.

De edelherten waren ver weg, maar je hoorde ze wel geluid maken, want het was bronsttijd. Ook zagen we twee zeearenden vliegen en een spreekwenzwerm. De arenden vlogen hoog, de spreekuwen laag. We zagen ook een paar zwanen zwemmen in een meertje tijdens de excursie.

Onderweg hadden we ook even koffiepaauze, waarbij we uit de bolderkar mochten en in de buurt konden blijven staan.

Toen terug naar het bezoekerscentrum. Op weg daarheen liepen we over een bruggetje, waaronder we een heel stel karpers zagen zwemmen.

Het bezoekerscentrum is erg leuk. Er staan mooie dingen, onder andere een geprepareerde zeearend. Er is ook veel te koop. Normaal hebben ze ook een prachtige film, maar vanwege het coronagedoe werd de filmzaal nu niet gebruikt.

Op de terugweg zijn we in een tweede Hajé-restaurant gaan lunchen: lekker en gezellig. Daarna is iedereen weer naar huis gegaan.

Deze dag werd ons aangeboden door de voorzitter en dat was een geweldig idee, het was perfect. Een fraaie excursie, waarbij veel werd verteld over dit gebied en de dieren. Dank!

Irene Stokdijk

De Tuin

Wat een zomer.

Prachtig natuurlijk, maar om de tuin de afgelopen warme perioden fris en fruitig te houden, vergt dit toch wel wat extra aandacht. Geen water geven betekent dat een aantal planten het loodje legt. Mede omdat de tuin vrij toegankelijk is, wil je toch dat dit niet gebeurt. Door een aantal keren vroeg in de ochtend te sproeien konden we voorkomen dat de tuin in een droge prairie veranderde. Ondanks dat de Koestal in verband met corona gesloten was, bleef de belangstelling voor de tuin boven verwachting groot.

Veel vlinders, libellen, sabelsprinkhanen en insecten werden op de gevoelige plaat vastgelegd.

Het voelt ook goed wanneer er veel complimenten worden gegeven.

Driemaal werden er huwelijksfoto's gemaakt.

Er wordt nogal eens gevraagd hoe het komt dat de planten het zo goed doen op die zandgrond. Zelfs het grasveld ziet er altijd friscgroen uit. Gelukkig waren hier deze zomer weinig molshopen. Kunstmest gebruiken we nooit. Alléén compost van onze eigen compost-hoop, soms wat koemestkorrels en een beetje paardenpoep voor de rozen. Misschien komt het wel omdat we het met liefde en beleid onderhouden. En we genieten er zelf ook van natuurlijk.

De beruchte Japanse duizendknoop hebben we eindelijk (na 8 jaar) uitgeroeid.

De tuinploeg dunt wel wat uit: Aat en Louw moesten wegens minder lucht en energie de werkzaamheden beëindigen.

Gelukkig dat David, Jaap, Piet en ondergetekende het werk nog aankunnen. We hopen dat alles weer een beetje normaal wordt en dat we nog lang van de tuin mogen genieten.

Maarten Aalbrecht

Een hartekreet

Op 28 februari 1970 waren we met onze dochter van ruim twee en een half jaar en onze zoon van een half jaar in het bos bij een protestbijeenkomst voor het behoud van het Staelduinse Bos. De Rotterdamse golfclub had namelijk het bos gekocht van de familie Van Rijckevorsel en wilde er een golfcourse aanleggen. Het bos zou dan voor recreatie verloren zijn en dit was het weinige groen wat er in het Westland was.

Wij woonden toen in de Heenweg en wandelden er vaak.

Na heel veel strijd is dit plan tenslotte niet door gegaan. In 1971 is het bos door de provincie gekocht en aan het Zuid Hollands Landschap overgedragen.

Op 21 augustus 1971 is de vereniging "Vrienden van het Staelduinse Bos", voortgekomen uit die protestbeweging, opgericht. De vereniging mocht de koestal gebruiken en omtoveren tot een bezoekerscentrum. Met heel veel werk van heel veel vrijwilligers is het centrum tot stand gekomen en op 24 juni 1978 is d' Oude Koestal geopend.

In de afgelopen bijna 50 jaar hebben we scholen voor een rondleiding of kaboutertocht gehad, publieksexcursies, excursies voor een familiebijeenkomst, vereniging of personeelsvereniging, speurtochten voor scholen die op schoolreis waren, ouderen ontvangen voor koffie en een rondje in de tuin.

En natuurlijk veel bezoekers ontvangen tijdens de openingstijden van de Koestal, waar op de zolder altijd een mooie tentoonstelling te zien is en waar we films laten draaien.

We hopen de kinderen liefde voor de natuur bij te brengen en iets te leren.

We zijn nu op een punt gekomen dat er oudere vrijwilligers stoppen en we dus onvoldoende vrijwilligers hebben, ook in het bestuur wordt het moeilijk om alle functies te blijven vervullen.

Het mag toch niet gebeuren dat onze vereniging het op den duur niet redt door gebrek aan nieuwe mensen.

Er zijn onder de lezers toch veel mensen die het bos en onze vereniging een warm hart toedragen en zelf ook wel iets willen bijdragen, voor henzelf maar zeker ook voor de kinderen.

Wilt u verdere nog wat inlichtingen: aatendiek@gmail.com.

Wij zijn zelf al van het eerste begin zeer betrokken bij ons bos.

50 jaar!

Over Paddenstoelen

Als je door het Staelduinse Bos loopt kun je elke herfst genieten van de vele paddenstoelen.

Soms zie je ineens een heksenkring: een cirkel van paddenstoelen, ontstaan uit de schimmeldraden (het mycelium) van een exemplaar.

Het mycelium groeit in elke richting met ongeveer dezelfde snelheid en onder gunstige omstandigheden komen aan het uiteinde vruchtbeginselen (paddenstoelen) boven de grond.

Elk jaar kan de heksenkring groter worden.

De Nederlandse naam is afgeleid van een verhaal uit de middeleeuwen.

Het verhaal ging, dat de heksen in de kring kwamen dansen om middernacht bij volle maan .

Tijdens de excursies vraag ik de kinderen hoe zij denken dat de heksen in de kring komen. Meestal komt het antwoord: op een bezemsteel natuurlijk. Als antwoord geef ik dan, dat ik het niet kan controleren, omdat ik 's nachts het bos niet in mag.

Niet alle paddenstoelen verdwijnen na de herfst. Er zijn een aantal die je het hele jaar kunt bekijken, zoals onder andere de platte tonderzwam.

Vroeger werden deze paddenstoelen verzameld, gedroogd en gemalen en in de tondeldoos gedaan om vuur mee te maken. Deze paddenstoelen ontstaan vaak op zwakkere bomen als vruchtbeginsel van de schimmeldraden, die onder de bast van de boom groeien. De schimmel tast het hout van de boom aan en deze zal uiteindelijk omvallen. Een mooi voorbeeld hiervan kun je vinden vlakbij het pad naar "d 'Oude Koestal", het bezoekerscentrum.

Op mijn ontdekkingsreis kom ik ook regelmatig de dodemansvinger (houtknotszwam) tegen. Dit lijken net zwarte vingertjes, die groeien op zwarte stammetjes. De verkleuring van de stammetjes is veroorzaakt door de schimmel. Vroeger vertelde ik hier een spannend verhaal bij.

Soms zie je op een stammetje donkerbruine of zwarte bolletjes (het lijken wel drolletjes). Je hebt dan te maken met de kogelhoutskoolzwam. Hij is rond en als hij ouder wordt is hij zwart, vandaar de naam.

Als je de trap opgaat naar het hoge duin zie je veel zwavelkopjes op de stammen naast het pad; soms ook hele kleine geweizwammetjes en als je op tijd bent bovenop het duin parasolzwammen.

Op de vlier kom je regelmatig judasoren tegen. Het lijken net oren en ze zijn ook zacht en vleeskleurig.

Op een ontdekkingsreis door het Staelduinse Bos kun je heel veel soorten zien en je raakt, als je goed om je heen kijkt, niet uitgekeken.

Henk Trompetter

Vrijdag 16 oktober 2020

*Gelukkig valt er nog veel te genieten in deze rare coronatijd.
Het was een prachtige dag om te fietsen en te wandelen.
Dat deden we dus ook.*

*Genoten van de tuin bij het bezoekerscentrum. Heel verrassend hoeveel er nog te zien is aan kleur en variatie. De diepblauwe monnikskap, het paarse sedum en de passiebloem bijvoorbeeld. Maar ook het uitgebloeide Koninginnekruid, de varens, het lampenpoetsertje, de hoge grasachtige pluimen (hoe heten die?). Een groot compliment voor de mensen die de tuin doen en gelukkig niet al te stijf onderhouden.
Bij de wandeling daarna ook heel wat paddenstoelen gezien.
Kortom, een heerlijke herfstdag!*

*Hartelijke groet,
Ger Alleblas*

Zondag 8 november 2020

Fotografie: Ruud Arnold

Kinderpagina Staeltje

In de winter kun je de vogels in de tuin observeren. Ze vliegen af en aan naar het voederhuisje en hangen ondersteboven aan de zonnebloem. De meesjes, het roodborstje, de mussen, de specht en zelfs af en toe het winterkoninkje. Misschien leuk om zelf te doen?

VOGELS HELPEN IN DE WINTER

De vogels die overwinteren hebben natuurlijk best trek in een extra hapje. Er is niet veel voedsel te vinden. Het graan is van het veld, de insecten hebben zich verstopt in de bodem, onder de bladeren of achter de boomschors.

Als je een tuin of een balkon hebt, kun je al snel helpen en ook de vogels observeren.

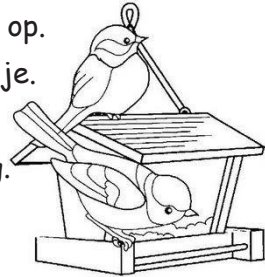
VOORBEREIDINGEN

Een plankje op een paaltje, zonder dak, nodigt ook grotere vogels uit en het voedsel is al snel op.

Beter is een laag, klein en open voederhuisje.

Als het dakje te hoog is, kunnen de grote vogels er nog in, dus maak het niet te hoog.

Strooi er verschillende soorten graan, zonnebloempitten en pinda's in.

30 Hang aan de zijkant een vetbol of een appel.

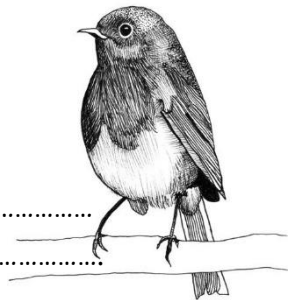
Hang op een andere plek een voedersilo op. Je kunt deze maken van een plastic fles, met de tips van de piekerpagina. Ook een pindaslinger kan leuk zijn. Hang alles niet te laag, want pas op voor de kat. Een bakje water kan ook een goede observatieplek zijn. Hoe en wie komen drinken? Ververs het regelmatig.

VOGELS OBSERVATIE

Welke vogels zie je ?

Wat eten ze?

- Zonnebloempitten .....
- Graan.....
- Pinda's.....
- Appel.....
- Insectenvoer.....
- Brood.....

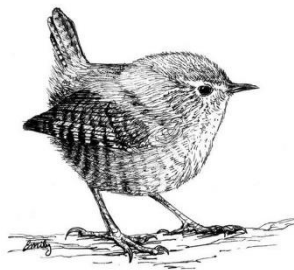
Wie gedraagt zich netjes aan tafel?

Wie maakt er een rommeltje van?

Wie eet er bij de silo?

Wie eet er in het huisje?

Wie eet je op de grond?

Probeer zo op verschillende dagen op een paar momenten te observeren en maak er een leuk boekje van met tekeningen. Veel plezier, Ada.

Knutselpagina Staeltje

HULP BIJ HET VOGELS VOEREN IN DE WINTER.

Natuurlijk kun je in ieder tuincentrum voederhuisjes en silo's voor de vogels kopen, maar het is natuurlijk veel leuker om deze zelf te maken,

VOEDERSILO

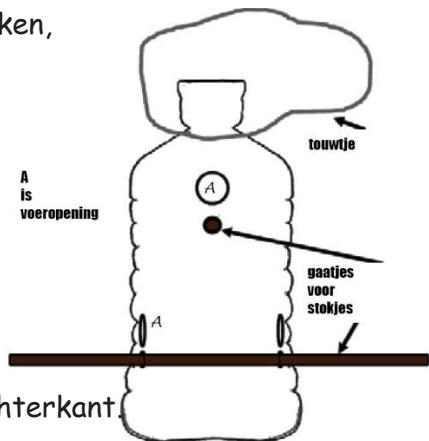
Neem een lege plastic fles.
Maak deze schoon, haal het label er vanaf en laat een paar dagen goed drogen.

Maak een gaatje van ongeveer

1 centimeter aan de voor en achterkant.

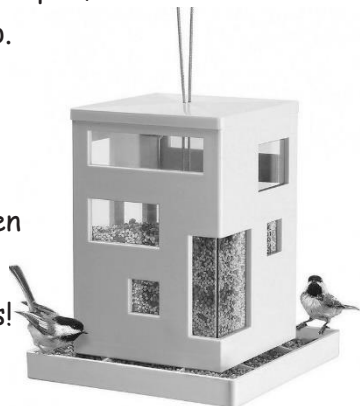
Beneden ieder gaatje, maak je nog twee van die gaatjes en hier steek je een stokje of pollepel doorheen. Vergeet niet de dop erop te doen!

Je kunt er ook één maken van een melkpak, maar deze is gevoelig voor vocht, dus let hierop.

VOEDERHUISJES

Er staan veel tips op internet, dus kijk daar eens. Het is ook leuk om een voederbungalow te maken. Ik ben benieuwd naar de ontwerpen. Succes!

Bestuur:

Voorzitter: G. Keizer
Secretaris: C.D. Hendriks
Penningmeester: R. van Scherpenzeel
Leden algemeen: M. Aalbrecht
D. van Drongelen-Sevenhuijsen
J.M. Storm-Paalvast
L. Veenstra

Eigenaar van het bos: Stichting Het Zuid-Hollands Landschap
Oude Delft 116, 2611 CG Delft
telefoon 010-272 22 22
www.zuidhollandslandschap.nl
e-mail: info@zhl.nl

Beheerder Staelduinse Bos:

F. Spreen, Peppellaan 2, 2691 NG 's-Gravenzande
(Kantoor bos, telefoon 06 - 51 77 31 76)

Regiokantoor Kuststreek (bezoek alleen op afspraak)
Strandweg 17, 3151 HV Hoek van Holland
telefoon 010 272 22 22
e-mail: regio-kuststreek@zhl.nl

Bezoekerscentrum d' Oude Koestal in het Staelduinse Bos
Peppellaan 4
2691 ND 's-Gravenzande
telefoon 0174-41 73 51

is op de volgende tijden geopend:

herfst (1 september t/m 30 oktober)
woensdag 13.00 - 16.00 uur
zaterdag 13.00 - 16.00 uur
zondag 11.00 - 16.00 uur

lente, zomer, winter (1 november t/m 31 augustus)
zaterdag 13.00 - 16.00 uur
zondag 11.00 - 16.00 uur

BINNEN KIJKEN IS

Voor bezoeken in groepsverband dient tevoren tijdig een afspraak te worden gemaakt met Mevr. D. van Drongelen, telefoon 0174-63 14 27.

BUITEN MEER ZIEN

Let op: Het Staelduinse Bos, waarin het bezoekerscentrum is gelegen, is toegankelijk tussen zonsopgang en zonsondergang.

internet	www.hetstaelduinsebos.nl
e-mail	staelduinsebos@hotmail.com
facebook	www.facebook.com/hetstaelduinsebos
telefoon	0174-41 73 51 (alleen tijdens openingstijden)